

УДК [821.161.2+821.521]

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-38>**Ольга КРИЖАНОВСЬКА,***orcid.org/0000-0001-9840-270X*

доктор філологічних наук,

професор кафедри української та зарубіжної літератури

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) *overnik16@gmail.com***Олександра БОРЗОВА,***orcid.org/0000-0003-2748-2647*

викладач кафедри східних мов

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

(Полтава, Україна) *ad.borzova.lnu@gmail.com***СПЕЦИФІКА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ФЕНОМЕНУ «ЛЮБОВ»
В УКРАЇНСЬКІЙ І ЯПОНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті репрезентовано поетичні інтерпретації феномену «любов» у творах українських і японських авторів першої третини ХХ століття. Автори статті дослідили філософські підходи до поняття «любов», з'ясували, що цей феномен пов'язаний з дефініціями «щастя» та «кохання». Наголошено, що тема любові є вічною й універсальною для творчості митців різних національних літератур і ментальностей. Інтимна лірика українських і японських авторів дозволяє зрозуміти спільність митецької інтерпретації любові. Зазначено, що поетична рецепція любові у творах І. Багряного виявляє типологічну близькість до хайку Масаока Сікі. У поезіях автори не тільки відтворюють любов у стосунках закоханих, але й наголошують на тому, що любов є у різноманітних проявах повсякденного життя. Доведено, що у поетичних творах І. Багряного та Їосано Акіко феномен любові репрезентовано через звернення до образів весни, через використання японською авторкою кіго, які дозволяють розкрити традиційну семантику феномену «любов»: зародження любові, її розквіт, взаємність і ніжність. З'ясовано типологічну спільність інтерпретації феномену «любов» у творах В. Ярошенка, Їосано Акіко, Масаока Сікі та Одзакі Хосая. У поезіях українського і японських авторів «любов» репрезентовано через наступні психологічні домінанти: «самотність», «розчарування», «сум», «безвихідь». У культурному коді українського та японського народів «дорога» традиційно уособлює життєвий шлях людини. В. Ярошенко та Їосано Акіко розкривають психологічний стан самотнього ліричного героя-мандрівника через образ дороги, яку неможливо подолати самому. Розкриття трагічної самотності через звернення до кіго осені (дощ, місяць та ін.) у поезіях Масаока Сікі та Одзакі Хосая акцентує типологічну близькість художньому світу поетичних творів В. Ярошенка. Доведено, що мотив мандрів закоханих та образи річки й човна, що уособлюють щасливе життя закоханих, репрезентує типологічну спільність поезій Є. Плужника та Їосано Акіко.

Ключові слова: Іван Багряний, Володимир Ярошенко, Євген Плужник, Їосано Акіко, Масаока Сікі, Одзакі Хосай, любов, феномен, інтерпретація, українська поезія, японська поезія, тема, образ.

Olha KRYZHANOVSKA,*orcid.org/0000-0001-9840-270X*

Doctor of Philological Sciences,

Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Literature

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) *overnik16@gmail.com***Oleksandra BORZOVA,***https://orcid.org/0000-0003-2748-2647*

Lecture at the Department of Oriental Languages

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) *ad.borzova.lnu@gmail.com***SPECIFICITY OF INTERPRETATION OF THE PHENOMENON “LOVE”
IN UKRAINIAN AND JAPANESE POETRY OF THE FIRST THIRD
OF THE XX-TH CENTURY**

In the article, the authors represented the interpretation of the phenomenon of «love» in the works of Ukrainian and Japanese poets of the first third of the twentieth century. The authors of the article investigated philosophical approaches to the concept of “love”. The authors of the article found that this phenomenon is associated with the concepts of

“happiness” and “love”. The theme of love is eternal and universal for the creativity of authors of various national literatures. Poets of different mentalities depict love very similar. The lyrics of Ukrainian and Japanese authors made it possible to understand that in the works of poets there are many similarities in the reception of love in poetic works. The authors of the article noted that the Ukrainian poet Ivan Bagryany and the Japanese poet Masaoka Shiki have a very similar reception of the phenomenon of “love”. Poets write about the love of lovers, about their happiness. Poets also emphasize that love is in every day and in every moment of a person's life. This brings together the works of poets typologically. The authors of the article proved that in poetic works Ivan Bagryany and Yosano Akiko reveal the essence of the phenomenon of «love» through poetic images of spring. The Japanese poet uses traditional images of kigo. Kigo are images that reveal the connection between the natural seasons and the feelings of the heroes. Spring kigo in the works of Ivan Bagryany and Yosano Akiko reveal the origin of love, its flowering, reciprocity and tenderness. This interpretation is traditional for poetic works about love. The authors of the article found that in the works of Vladimir Yaroshenko, Yosano Akiko, Masaoka Shiki and Ozaki Hosai interpret the phenomenon of “love” typologically similar. In the poems of the Ukrainian poet and Japanese authors, the phenomenon of “love” is represented through the following psychological dominants: “loneliness”, “disappointment”, “sadness”, “hopelessness”. The authors of the article proved that in the cultures of the Ukrainian and Japanese peoples the concept of «road» traditionally personifies the life path of a person. Vladimir Yaroshenko and Yosano Akiko reveal the psychological state of a lonely lyrical hero, which is a traveler. Poets depict loneliness through the image of a road that cannot be overcome if a person is alone. The authors of the article proved that the motif of wanderings and images of the river and boat represent the typological community of poems by Yevhen Pluzhnyk and Yosano Akiko.

Key words: Ivan Bagryany, Volodymyr Yaroshenko, Yevhen Pluzhnyk, Yosano Akiko, Masaoka Shiki, Ozaki Hosai, love, phenomenon, interpretation, Ukrainian poetry, Japanese poetry, theme, image.

Постановка проблеми. В історії світової літератури існують теми, які об'єднують різних митців і дозволяють більш глибоко зрозуміти спільність різних культур і ментальностей. Любов є однією із таких тем, що з'явилася з часів існування світу. Відтворення теми любові знаходимо в Біблії. В усі періоди історії світової літератури митці зверталися до відтворення власного творчого коду любові, моделювали художній світ, спираючись на багатогранність цієї теми. У статті розглянемо спільність і своєрідність втілення теми любові у поезіях українських та японських митців першої третини ХХ століття.

Аналіз досліджень. Компаративне вивчення української та японської літератур репрезентовано у роботах І. Бондаренко, Н. Бернадська, М. Федоришин, Ю. Осадча, Х. Егава та ін.

Мета статті – вивчити типологічну спільність і своєрідність втілення теми любові у поезіях українських та японських авторів першої третини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, що у житті людини – від народження до смерті – любов посідає головне місце, сприяє зміні світогляду та відношення до інших людей. Погодимось із думкою Е. Фромма про те, що не існує прецедентів існування світу без любові. Закохана людина здатна змінити весь світ й все людство. Любов є найпотужнішою силою, жодного дня людство не може існувати без неї: «Любов допомагає людині перебороти почуття відчуженості й самоти та водночас дозволяє бути собою, зберігати свою цілісність. Їй притаманний парадокс: дві істоти перетворюються на одне ціле та водночас залишаються окремим» (Фромм).

Українська культура розрізняє поняття «любов» і «кохання». М. Томенко в «Теорії українського кохання» пропонує такий підхід, що, на його думку, може допомогти зрозуміти культурно-семантичні особливості дефініцій: «Виходячи з традиції вживання цих двох понять і змістовного навантаження, якого вони набувають у поезії, літературі, фольклорі можна твердити: кохання характеризується поетичним та ірраціональним змістом стосунків; почуттєвістю та романтизмом як невід'ємними рисами. Статеві стосунки ніколи не були домінантою в коханні, хоча завжди мали неповторне і загадкове звучання. Кохання – це самозречення, це принесення себе в жертву своїм почуттям і пристрастям; любов – взаємопідтримка, прагнення щонайперше допомогти, а вже потім – отримати щось для свого духовного життя, а отже для себе. Любов характеризує більш сталі стосунки, що, як правило, формалізуються в подружнє життя. Любов не втрачає почуттєвості, хоча вже й не має стану поетичної закоханості. Статеве життя є невід'ємною, але дещо буденною складовою частиною гармонії в стосунках. Кохання – це таємниця, а любов – це ключ від неї. Як правило, кохання закінчується тоді, коли втрачається його загадковість і неповторність» (Томенко).

Т. Добко, розмірковуючи над категоріями «любов» та «щастя» з точки зору філософії зазначає: «Правдива любов, будь-якого виду, є відповіддю на цінність особи <...> Любов вмотивована передусім тим, ким людина є, а тим, чим вона є, настільки, наскільки воно вбудоване в те, ким людина є <...> в досвіді любові до іншої особи вона торкається чогось невимовного і несканзаного у її естві. Іншими словами, в любові та через

любов може відбуватися повноцінне особове спілкування між людьми, тобто спілкування, яке відповідає особовій гідності людини. Що більше, тільки в досвіді любові людина сама відкривається іншій у своїй внутрішній і неподільній особистості» (Добко).

Дослідник справедливо акцентує на зв'язку щастя та любові, підкреслює, що «досвід щастя, повнота якого відчувається саме в любові, поглиблює самовіддання однієї людини іншій. Інша особа стає дорогою, дорогоцінною в оптиці любові. Щось може стати джерелом мого щастя лише за умови, що воно апелює до особливого центру в моєму естві, який притаманний лише мені і нікому іншому. Наявністю цього центру людина завдячує своєму унікальному онтологічному статусу – вона є особою. Любов загострює як усвідомлення особового ества іншої особи, так і самоусвідомлення свого власного особового ества. Щастя стає виявом усвідомлення цієї спільноти унікальних і неповторних осіб, що дарують себе один одному у любові. Глибокий і багатий досвід правдивого щастя, невід'ємного від досвіду любові, є ще одним свідченням любовної природи людини, її призначення для любові. Саме досвід щастя свідчить про своєрідну спорідненість того, що ошчасливлює людину, з її особовим світом і еством» (Добко).

Поетичний світ українських та японських митців першої третини ХХ століття демонструє різноманітні моделі втілення теми любові. І. Багрянний в поезії «Люблю» відкриває читачеві внутрішній світ героя. Автор перераховує образи, які розкривають його почуття любові до всесвіту і до кожного дня життя. «Вічну юність» репрезентовано жайворонками, ластівками, весняним лісом. У поняття «любов» ліричний герой вмістив домінанти свого життя: «ясність неба, мислі, серця, / прямоту степних шляхів, / вірну дружбу, щирий гнів». Фінал твору співзвучний філософським роздумам Е. Фромма (трактат «Мистецтво любові») та Т. Добко про взаємозв'язок між любов'ю і щастям. Автор підкреслює, що всі складові життя ліричного героя підпорядковані тільки любові між чоловіком і жінкою:

Знову будуть дні весняні,
вийдуть двоє на світанні,
пройде вітер по гіллі
і почує знов: «Люблю!» (Багрянний).

Кільцева композиція твору дозволяє автору акцентувати на важливих складових внутрішнього світу героя, на його прагненні до оновлення, на весняних образах, що уособлюють розквіт.

Художній світ поезії І. Багряного типологічно близький ліриці японського автора Масаока Сікі.

Вірші поета фіксують прояв любові у кожній миті життя:

Вишневий цвіт
До глечика прилип –
Вино воістину божественним зробилось!

(Японська Література, 2012: 46)

На корені сосни
Ясно-лілова
Росте фіалка (Японська література, 2012: 47)
Мій рідний край!

Куди не подивлюся –

Повсюди гори усміхаються мені! (Японська література, 2012: 47)

Репрезентація теми любові через весняні образи є традиційною в історії світової поезії. Таке поєднання зближує твір І. Багряного з танка Йосано Акіко. У збірнику «Розплетена коса» поетеса через весняні кіго (кіго – «сезонні образи») передає зародження любові, щасливі миті життя ліричної героїні:

До храму Кійомідзу
Через парк Гіон іду
Місяць на небі й сакури цвітуть
Люди радість і щастя

У серці несуть назустріч (Японська література, 2012: 121)

Лірична героїня підкреслює унікальність власного світосприйняття («Камелія / І слива / Цвітуть невинно біло / А серцю барва персика миліша / Бо не пита мене про гріх» (Японська література, 2012: 121)). Весняні кіго дозволяють не тільки розкрити її внутрішній світ, але й зануритися у повсякдення японської дівчини, яка очікує любові і покладає надію на вірність коханого:

Під яблуню у цвіті веснянім

Я викинула геть

Свої рум'яна:

Дощ не стиха

Аж тьмариться в очах

З дощу весняного весь мокрий

Мій коханий

Як хвіртку відхилив

То яблуня прокинулася з дрімоти

У сутінках вечірніх аж засяяла (Японська література, 2012: 121)

Дорога в поезіях В. Ярошенка та Йосано Акіко символізує шлях до кохання:

Ранком ранком зо світанком

Встану встану я

Полям полям – жовтим морем

Перейду поля.

Манівцями стежечками.

Я вже знаю путь.

Там чекає, дожидає

Радісне: «Прибуди!».

Швидко, митко легкокрилий

Прилечу – примчусь,

А забачу постать милу –

Радістю займусь... (Ярошенко, 1918: 24).

У поезії японської авторки шлях до кохання наповнено тугою і сумом, лірична героїня плекає надію на взаємність, на можливість почути омріяні слова:

З туги за тобою

Сто двадцять миль

Промчу стрілою

Якби сказав мені

Якби сказав

Така вже моя доля

Останній звук життя

Послухай

Як сокирою

Кото розчухну (Японська література, 2012: 126)

Г. Заєць підкреслює, що «у віршах В. Ярошенка сповнюють настрої печалі, пригніченості, втоми, безсилля та апатії. Ліричний суб'єкт поезій – це, як правило, «маленька людина» зі слабкою, хворливо чутливою душею, яка не може нічого змінити у світі та страждає від усвідомлення своєї безпорадності, перебуваючи у конфлікті з суспільством. Страждання переплітаються з екзистенційною спустошеністю душі, символами яких виступають образи вечора, ночі, сірого птаха тощо» (Заєць, 2018).

У поезіях В. Ярошенка образ ліричного героя-мандрівника типологічно близький героїні Йосано Акіко, їм притаманні самотність, печаль, втрата кохання:

Я самотній тихо, ніжно

Доведу в туманну даль –

Безголосу, безутішну,

Нерозгадану печаль (Ярошенко, 1918: с. 7).

Я вибігла з дому

Довкола туман

Нема його

З вечірнього дзвону

Самотність одна (Японська література, 2012: 135)

Мотив самотності втілено й у хайку Масаока Сікі. Ліричний герой репрезентує свої переживання через зв'язок з природою, через традиційні японські образи місяця, дощу, зими та ін.

У роздуми поринувши,

Самотній,

У сьайві місяця осіннього сиджу (Японська література, 2012: 48).

Рубаю дрова.

Знов на самоті

Сестрі молодшій зиму зимувати (Японська література, 2012: 48).

Гортензія

Блакить собі обрала.

Осінній дощ (Японська література, 2012: 48).

Посеред поля

На підніжжі гір –

Самотня слива (Японська література, 2012: 51).

У поезіях Одзакі Хосая самотність набуває рис абсолюту, вона заповнює увесь світ ліричного героя. Митець ототожнює самотність й безвихідь. Це типологічно близько розглянутим творам В. Ярошенка:

Самотність!

Навіть книги почитати

На сон немає (Японська література, 2012: 92).

Впродовж усього дня

Лише мовчання тіні

Метелика (Японська література, 2012: 92).

У повній самоті

За колюванням тіні

Спостерігаю (Японська література, 2012: 92).

Ліричні герої у поезіях В. Ярошенка та Йосано Акіко намагаються забути минуле й нещасливе кохання, позбавитися розчарування та суму:

Як печально назад оглядатись,

Як скорботна пролинувши путь,

Яка дурість – про вищось заклитись –

Ізабути, ізабути, ізабути... (Ярошенко, 1918: 35).

Вуста дівочі

Кохання спрагли

Кортить мені

Помазати

Медом з отрутою

Три роки

Ні імені не чула

Ані його вірша

Немічне серце

Щодень знемагає (Японська література, 2012: 134).

М. Федоршин підкреслює, що поезії Йосано Акіко стали відкриттям: «Як ніхто доти, у своїх глибоко автобіографічних віршах-піснях Йосано Акіко пристрасно й переконливо проголосила потаємну думку кожної японської жінки – про право на кохання» (Японська література, 2012: 119).

У поезії Є. Плужника «Ах, флейти голос над рікою», як й у поезіях японських митців, теж наявні образи-символи, мотив мандрів закоханих, котрі, пливучи рікою навмання, стають одним цілим, відчувають власну захищеність у коханні та щасливу безтурботність:

Пускай же човна за водою

В роздолля синявого дня!

Це ж захват – бути молодою;
 Це ж спокій – плисти за водою;
 Це ж безум – жити навмання!» (Плужник Є., 1988: 323).

Голос флейти, що чути над рікою, уособлює любов, яка відкриває нові світи герою, де йому разом із коханою «так легко навмання пливти» (Плужник Є., 1988: 323).

Образ води набуває схожої семантики й в поезіях Йосано Акіко. Човен символізує життя, що відкриває ліричній героїні нові світи:

А човен втікає все далі і далі
 На стіні храму
 Де вчора вночі
 Написала я танку
 Нема вже нічого (Японська література, 2012: 127).

Ріка у поетичному світі авторки має декілька репрезентацій. З одного боку, ріка уособлює взаємне кохання, спокій та щастя. Така інтерпретація є типологічно близькою поезії Є. Плужника «Ах, флейти голос над рікою»:

Весняна ріка
 У щасливому сні
 Коханому в далеч
 Червоний світанок
 Пошлю по воді (Японська література, 2012: 135).

Йосано Акіко звертається до буддійської Небесної Річки, що уособлює вічне життя.

У поезії цей образ символізує надію на вічну любов:

Небесна Ріка
 В обіймах коханого я
 Крізь фіранку
 Безмовно вдивляємось

Як дві зірки розходяться в небі (Японська література, 2012: 136).

Висновки. Втілення теми любові у поезіях українських та японських митців першої третини ХХ століття має типологічні спільності, що репрезентовано через поетичну символіку та образи. З'ясовано, що зображення проявів любові у кожній миті життя зближує твір «Люблю» І. Багряного й японських ліриків Масаока Сікі та Йосано Акіко. У статті доведено, що образи дороги та мандрівника типологічно близькі інтимній ліриці В. Ярошенка та Йосано Акіко, Масаока Сікі й Одзакі Хосая. Ліричні герої митців – самотні мандрівники, котрі проходять через сум, розчарування, але не втрачають надію на зустріч з коханою людиною. Типологічну спільність репрезентує поезія Є. Плужника «Ах, флейти голос над рікою» й танка Йосано Акіко, що вміщено у збірнику «Розплетена коса». Перспективи наукової розвідки бачимо у дослідженні репрезентації теми любові на більш широкому поетичному матеріалі українських і японських митців ХХ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багряний І. Поезії. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3054>
2. Добко Т. Любов і щастя у філософії Дітріха фон Гільдебранда. URL: <http://er.ucu.edu.ua/handle/1/290>
3. Заець Г. Творчість Володимира Ярошенка: проблематика, поетика. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/09/dis_Zaec.pdf
4. Плужник Є. Поезії. Київ: Радянський письменник, 1988. 415 с.
5. Томенко М. Теорія українського кохання. URL: <http://dotyk.in.ua/tomenko1.html>
6. Фромм Е. Мистецтво любові. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Fromm_Erich/Mystetstvo_liubovi/
7. Японська література. Том. III (XIX–XX ст.). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 536 с.
8. Ярошенко В. Світотінь. Поезії. Київ: Сяйво, 1918. 49 с.

REFERENCES

1. Aliksieieva S. (2018) Kontseptsia pidhotovky maibutnix dyzaineriv do rozvytku profesiinoi kariery. [The concept of training future designers for the development of a professional career] Naukovyi visnyk Instytutu profesiinotekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika: zb. nauk. pr. – Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Professional pedagogy: coll. of science papers, 17. 177-181. [in Ukrainian].
2. Bahrianyi I. Poezii. [Poetry]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3054> [in Ukrainian].
3. Dobko T. Liubov i shchastia u filosofii Ditrikha fon Hildebranda [Love and happiness in the philosophy of Dietrich von Hildebrand]. URL: <http://er.ucu.edu.ua/handle/1/290> [in Ukrainian].
4. Zaiets H. Tvorchist Volodymyra Yaroshenka: problematyka, poetyka. [Creativity of Vladimir Yaroshenko: problems, poetics]. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/09/dis_Zaec.pdf [in Ukrainian].
5. Pluzhnyk Ye. (1988) Poezii. [Poetry]. Kyiv: Soviet writer Radianskyi pismennyk. 415. [in Ukrainian].
6. Tomenko M. Teoriia ukrainskoho kokhannia. [The Theory of Ukrainian Love]. URL: <http://dotyk.in.ua/tomenko1.html>. [in Ukrainian].
7. Fromm E. Mystetstvo liubovi [The Art of Love]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Fromm_Erich/Mystetstvo_liubovi/ [in Ukrainian].
8. Yaponska literatura (2012). Tom III (XIX–XX st.) [Japanese literature. Tom. III (XIX–XX centuries)]. Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. 536 p. [in Ukrainian].
9. Yaroshenko V. (1918) Svitotin. Poezii. [Sweatshirt. Poetry]. Kyiv: Radiance. 49 p. [in Ukrainian].